

Protegir la natura és protegir la nostra salut

Carles Castell Puig

Aquests dies, més enllà de les notícies sanitàries sobre l'evolució de la pandèmia de coronavirus, apareixen també nombrosos articles i reflexions provinents de les àrees de coneixement més diverses. S'analitzen les derivades presents i futures d'aquesta profunda crisi global des dels camps de l'economia, la sociologia, la filosofia o la cultura, per posar només alguns exemples, plantejant escenaris i reptes per a la humanitat.

Tanmateix, no han sorgit aportacions des de les disciplines ambientals, i més concretament des de la conservació del medi natural, malgrat que té una relació molt directa i fonamental amb l'epidèmia actual i amb el risc que aquesta situació sigui molt més freqüent en temps venidors.

Ja fa molts anys que nombrosos científics han posat de manifest com l'impacte de l'activitat humana insostenible sobre els sistemes naturals provoca la degradació dels hàbitats i la pèrdua de biodiversitat. Els darrer informe presentat pels experts a París l'any passat parla d'un milió d'espècies en risc d'extinció en tot el planeta. Més enllà de consideracions ètiques sobre l'anihilació del patrimoni natural comú, darrerament ha pres molta rellevància una visió complementària, més antropocèntrica, basada en els serveis que ens ofereixen els ecosistemes, és a dir, la contribució de la natura a la nostra salut i benestar.

Ja no estem parlant només d'un posicionament moral o estètic sobre la importància de conservar una determinada espècie o procés ecològic, sinó de reconèixer que de tot això en depèn el nostre benestar i la nostra qualitat de vida. La natura ens proveeix d'aliments, aigua, combustible i medicaments; regula el clima, protegeix la fertilitat del sol, redueix l'erosió i evita esdeveniments extrems catastròfics; i ofereix entorns per al lleure, l'esport, l'educació, l'art o l'espiritualitat. En una societat cada vegada més concentrada en grans ciutats, el sedentarisme i la pèrdua de contacte habitual amb la natura són factors directament relacionats amb nombroses malalties i trastorns físics i mentals, com ara la obesitat, la diabetis, la hipertensió o la depressió.

Diversos estudis desenvolupats a Europa mostren com una caminada vigorosa diària de mitja hora en un entorn natural pot reduir el risc d'atac de cor i d'accident coronari un 20-30%, el de diabetis un 30-40%, el de fractures de maluc un 35-70%, el de determinats tipus de càncer un 20-30% i el de depressió i demència un 30%. D'altres molt recents, afirmen que la "dosi de natura" necessària per contribuir a una bona

salut física i mental està al voltant de les dues hores setmanals. En aquest context, els sistemes naturals també juguen un paper clau en l'aparició i l'expansió d'epidèmies que afecten l'espècie humana.

En el magnífic article de divulgació *The Ecology of Disease*, aparegut al *The New York Times* el juliol de 2012, Jim Robbins recopilava i analitzava les principals línies de recerca en aquell moment sobre les epidèmies i la seva relació amb la degradació dels hàbitats naturals. Els models ja indicaven com la majoria d'epidèmies (SIDA, Ebola, SARS) no succeeixen “simplement”, sinó que són en bona part el resultat del nostre impacte sobre la natura.

Les dades mostraven com el 60% de les epidèmies emergents tenen el seu origen en espècies animals i dues terceres parts d'aquestes en la fauna salvatge. Els canvis que provoquem en els seus hàbitats (i de manera extrema la seva destrucció) ocasionen canvis en la biologia de les espècies de fauna —la seva alimentació, comportament, reproducció, mortalitat—, que pot tenir repercussions importants en les poblacions humanes. Per això, els científics parlen de “l'ecologia de les malalties” i s'han posat en marxa projectes amb una visió global de la salut (*Ecohealth*), que parteixen de la base que la salut de les persones està totalment vinculada a la salut dels ecosistemes i a la salut del conjunt del planeta.

Existeixen nombroses evidències científiques que demostren aquestes relacions. Un dels grups de fauna més estudiats, per la seva importància, és el dels ratpenats —en especial els que s'alimenten de fruits—. Aquest grup ha coevolucionat durant milions d'anys amb un tipus de virus, els henipavirus, que provoquen en aquests animals poc més que l'equivalent a un refredat. Tanmateix, si aquests virus passen als humans resulten letals en molts casos.

És el que va succeir amb el virus Nipah a Malàisia i el virus Hendra a Austràlia a finals del segle passat, amb centenars de morts. En ambdós casos, l'origen va ser la destrucció de l'hàbitat dels ratpenats, que van interaccionar amb el seu nou entorn: les granges de porcs, en el cas de Malàisia, i amb les noves urbanitzacions, a Austràlia. I com aquests, tants altres exemples. Com l'estudi que demostrava que la desforestació de només un 4% a l'Amazònia havia causat un increment de la malària d'un 60%. En els vuit anys transcorreguts des de l'aparició de l'article al *The New York Times*, els treballs científics han seguit confirmant i ampliant el coneixement i la rellevància d'aquesta directa i preocupant causalitat.

Avui, molts experts assenyalen que totes les malalties emergents els darrers decennis provenen de la combinació de la intrusió humana en ambients naturals amb els canvis

demogràfics i econòmics. Els patògens causants d'aquestes malalties, i les seves posteriors mutacions, provenen de la fauna salvatge i arriben a les persones a través de les intenses transformacions que produïm en el medi natural. La globalització i les grans aglomeracions urbanes fan la resta.

S'ha dit que destruir la natura és com obrir la capsa de Pandora. Per contra, els sistemes naturals ben conservats són la garantia del manteniment dels fràgils equilibris que, quan es trenquen, provoquen pandèmies com l'actual. Malauradament, si no canviem radicalment el nostre model d'aprofitament dels recursos naturals, seran cada cop més habituals.

Un cop passada l'emergència sanitària actual, serà el moment de plantejar profunds canvis de model. En tots els àmbits. També en el de la nostra relació amb la natura. Caldrà protegir, conservar, restaurar i gestionar de manera racional els sistemes naturals. Això passa lògicament per un canvi de paradigma social, econòmic i polític, en la mateixa línia d'iniciatives basades en l'economia del bé comú i la justícia social, entre d'altres. Tant de bo aquest període d'alentiment del ritme de les nostres vides ens serveixi per replantejar també les nostres prioritats. Com a individus i com a espècie. Ens hi va la felicitat actual i la supervivència futura.